

הפטרת השבת - אליהו בהר הכרמל¹

"וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַיְדַבֵּר ה' הִיָּה אֶל אֱלֹהֵיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְאָמְרוֹ לֵךְ הֲרָאָה אֶל אַחָאָב וְאֶתְנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (מלכים א יח א).²

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיו הַתְּשֻׁבִי מִתְּשֻׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחָאָב חִי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר פִּי אִם לְפִי דְבָרִי" (מלכים א יז א).³

מדרש תהלים (בובר) מזמור קיז

... היה הקב"ה מפתה לאליהו שילך ויראה אל אחאב, שנאמר: "לֵךְ הֲרָאָה אֶל אַחָאָב וְאֶתְנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (מלכים א יח א).⁴ אמר לו אליהו: היאך אני הולך, ועד עכשיו לא עשה עוד תשובה!! אמר לו הקב"ה: כשהייתי משקה את עולמי, אדם אחד היה בעולם והשקיתי את עולמי בעבורו, שנאמר: "וַאֲדָעָה מִן הָאָרֶץ" (בראשית ב ו), אף עכשיו: "לֵךְ הֲרָאָה אֶל אַחָאָב וְאֶתְנָה מָטָר" (מלכים א יח א).⁵

מדרש תנאים לדברים פרק יח פסוק טו

"נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלהיך". כמוני - מה משה אומר דבר ולא מתירא, אף נביא אומר דבר ולא מתירא. שכן משה אומר (שמות ח כה) רק אל יוסף פרעה התל, וכן יהושע אומר (יהושע כד יט) ויאמר יהושע אל כל העם לא תוכלו לעבד את ה'. והוא אומר בשמואל (שמואל א יב יז) הלא קציר חטים היום. והוא אומר באליהו (מ"א יח יז - יח): ויהי כראות אחאב את אליהו ויאמר לו האתה זה עוכר ישראל. ויאמר לא עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית אביך.⁶

¹ ברוב השנים הרגילות (שאינן מעוברות), נדחית הפטרת פרשת כי תשא - אליהו בהר הכרמל, מלכים א פרק יח, מפני הפטרת פרשת פרה. והשנה, שהיא שנה מעוברת, זכינו לקרוא בהפטרת הפרשה הטבעית, במעשה אליהו בהר הכרמל. ואנו נמהר כמובן וננצל הזדמנות זו לדרוש בנושא נכבד זה. הפטרה גוררת הפטרה, והשנה נזכה בע"ה גם לקרוא את המשכה הישיר של הפטרה שלנו בהפטרת פרשת פנחס - אליהו בהר חורב (עיבור השנה גורר את הפרדת פשוטות ממות ומסעי והפטרות שבת ראשונה של פורענות (שלושת שבועות בין המצרים), ירמיהו פרק א, שברוב שנים שאינן מעוברות חלה בפרשת פנחס, תחול בפרשת ממות).

² כך מתחילה הפטרת השבת, בה אנו קוראים את פרק יח במלכים א - אליהו בהר הכרמל. הקשר לפרשת השבוע הוא לכאורה ברור "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים" כעסו של אליהו ודרישתו לאמונה בה' בלבדו מול כעסו של משה ודרישתו לסלק כל עבודה זרה מישראל (וכן שחיטת ארבע מאות כהני הבעל כנגד הריגת שלושת אלפים האיש אצל משה ויש כמובן גם הבדלים כגון אליהו שמרפא את מזבח ה' ההרוס ואילו משה שובר את הלוחות). אך בכך לא תם סיפור אליהו, המשכו כאמור בפרשת פנחס בה אנו מפטירים בדיוק מהמקום בו אנו מפסיקים כאן ולומדים מה קרה אחרי הר הכרמל (האם גם פרשת פנחס היא "המשך" של פרשת כי תשא?). וזו אחת מהדוגמאות הנדירות, אם לא היחידה, שהפטרת שבת אחת ממשיכה את הפטרת שבת אחרת. וכבר זכינו לדון בפרשת פנחס בסיפור אליהו בהר חורב, מלכים א פרק יט. והפעם נדון בסיפור הראשון - אליהו בהר הכרמל.

³ יש "סיפור שאחר" ויש גם "סיפור שלפני" והחוט המשולש לא במהרה יינתק. הסיפור של אליהו לא מתחיל בפרק יח, בהפטרה שלנו, אלא פרק קודם, בגזירת אליהו אל טל ואל מטר, בפגישתו הראשונה עם אחאב. גם בסיפור זה יש לדון בהרחבה בהזדמנות, כאן רק נציין בקצרה שפסוק זה הוא הראשון בו נזכר אליהו בתנ"ך, אך לא הראשון בו נזכר אחאב. עלייתו של אחאב לשלטון נזכרת באמצע פרק טז הקודם: וְאַחָאָב בֶּן עֲמֹרִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל ... וַיִּסֹּף אַחָאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִפְּלִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו: בְּיָמָיו בָּנָה חֵיטָל בֵּית הָאֱלֹהִים אֶת יְרִיחָה בְּאֶבְרָם בְּלָרוֹ וְסָדָה וּבִשְׁגוֹב צִעִירוֹ הַצִּיב דְּלָתֶיהָ כְּדָבָר ה' אֲשֶׁר דָּבָר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן. האם כאן מתחיל הסיפור שלנו? בסיפור שלפני הסיפור בהר הכרמל? מומלץ מאד לעיין בפרקים אלה מספר מלכים, בעיקר פרק יז, לפני המשך דברינו. אנו נתמקד כאמור בהפטרת השבת, מלכים א פרק יח - אליהו בהר הכרמל.

⁴ אליהו הוא שעוצר את המטר, בפרק יז הקודם, מדעת עצמו: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיו הַתְּשֻׁבִי מִתְּשֻׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחָאָב חִי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר פִּי אִם לְפִי דְבָרִי". במקרא לא ברורה הסיבה לגזרה זו, והמדרש, במסכת סנהדרין קיג ע"א, מציג הסבר הקשור לפרשת חיטאל בית האלי שבנה את יריחו ושפך את שני בניו (מלכים א סוף פרק טז). אליהו ואחאב מזדמנים יחד לבית האבל ואחאב מתגרה באליהו שלמרות חטאיו, הארץ זוכה למטר ולשגשוג כלכלי, בניגוד לדברי משה (בקה"א שמע פרשה שנייה: "ועצר את השמים ולא יהיה מטר"). אליהו כועס ומגיב בשבועה הנ"ל. ראה שם גם דברי ר' יוסי מציפורי: "אבא אליהו קפדן היה". ובע"ה נרחיב בדרשה זו כשנזכה בע"ה להשלים כאמור את החוט המשולש ולדרוש ב"סיפור שלפני". עכ"פ, כל אותם שלוש שנים, בהם אליהו עצמו נאלץ לנדוד צפונה בעקבות הבצורת הקשה, לא התרכך לבו ולא ביקש רחמים על ישראל ולא התפלל לגשם. וכאן, הקב"ה מצווה אותו ללכת ולהיראות אל אחאב (ואולי גם לעשות מעשה שלא פורש בכתוב) ואז הקב"ה יחדש את הגשם ותיפסק הבצורת. אז איפה כאן מעשה אליהו שיביא את הגשם? למה הוא לא ממחר לעשות את ציווי הקב"ה?

⁵ ראה פירוש מצודת דוד על הפסוק: "לֵךְ הֲרָאָה אֶל אַחָאָב - סבב הדבר שיחלה פניך בעבור המטר ואתן אותו על ידיך ולפי שנשבע אליהו שלא יהיה המטר כי אם לפי דברו לכן ציוה לו כזאת". ופירוש אלשיך מרחיב: "בראותו יתברך כי עברו ימים רבים ולא שב אליהו מקנאתו לחלות פני אל ויחנם מטר על פי דברו, אז אמר לו הוא יתברך כי אין ראוי להאריך יותר. אך אם אתן מטר יאמר אחאב שלא נתקיים מאמרו שאמר אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי. לכן לך הראה אל אחאב ואמרו לו כי עתה אתן מטר על פני הארץ באופן יראה כי על פיך יהיה, וידע כי נתקיימה גזרתך אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דבריך". ראה שוב בגמרא סנהדרין קיג ע"א: "משל דאליהו למה דומה? לאדם שנעל את הדלת ואיבד את המפתח". צריכים לצאת מהפלונטר, עם ישראל צריך ישועה גם אם לא חזר בתשובה, גם אם אחאב עומד במריו ואליהו בקנאותו.

⁶ אליהו נראה אל אחאב, כמצוות ה', לא לאחר שהוא מפחיד כהוגן את עובדיה, ותחילת מפגשם איננו מבשר טובות. האם מחילופי האשמות אלה מיע עוכר ישראל יותר, יבוא המטר ותגיע הישועה? ראה פירוש מצודת דוד שמסביר את דברי אחאב המכנה את אליהו

אגדת בראשית (בובר) פרק פ ד"ה [א] יהי בעלות

"כפלח הרימון רקתך" (שיר השירים ו ז) - זה דורו (של אחאב) שהיו ריקים מן המצות. ואף על פי כן נעשו חביבין כרימון. בזכות מה? על ידי שנצטמתו (פי' שנתקבצו) בהר הכרמל, שנאמר: "ועתה שלח קבוץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל" (מלכים א יח ט).⁷

"וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵיוּ אֶל כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ עַד מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים אִם ה' הָאֱלֹהִים לָכֵן אַחֲרָיו וְאִם הַבַּעַל לָכֵן אַחֲרָיו וְלֹא עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דְּבַר" (מלכים א יח כא).⁸

רות רבה פתיחות ב

"ונפש רמיה תרעב" (משלי יט טו) - ע"י שהיו מרמים להקב"ה, מהם עובדין לעבודת כוכבים ומהם עובדים להקדוש ב"ה. הוא שאליהו אומר להם: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים" (מלכים א יח).⁹

חידושי הגר"ז החדשים סימן יג¹⁰

עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים וגו'. הנה מה שאמר: אם ה' הוא האלוקים לכו אחרינו מובן דמצווים להאמין בייחוד ה' בלי שיתוף שהוא אחד. אבל מה שאמר: אם הבעל לכו אחרינו, צריך ביאור. וכי שיתוף הוא סתירה בבעל? הלא כתיב "כי מספר עריך היו אלהיך יהודה" (ירמיה ב'), א"כ אפשר דאף דמאמינים בבעל גם יאמינו בהקב"ה דמצד הבעל אין כאן חסרון. ונראה דהנה כשאדם עובר עבירות ופעם ירצה לקיים מצוה ושאל לחכמים היקים המצוה יענו לו שיקים דמה שיך אחד לשני הגם שעובר עבירות, במצוות הוא מחויב כמו אחרים. אבל באמונה אמר להם אליהו, שאם אתם מאמינים גם בבעל, א"כ אין כאן אמונה בקב"ה כלל, שא"א להאמין אמונה במקצת ביי"ג עיקרים.¹¹ וזהו שאמר להם: לכו אחרינו שהרי אתם הולכים לגמרי אחר הבעל ואין בידכם שני דברים, שבאמונה אם אין אמונה בכל אין אמונה כלל. הגר"ת.¹²

"עוכר ישראל - כי עכרת אותם במה שנשבעת לעצור המטר". המדרש לעיל אמנם מגן על אליהו ומשווה אותו למשה ולשאר הנביאים שאינם יראים מן המלכות או מהעם, אבל נראה שאליהו הלך כבוד ארץ נוספת בגזירת הבעל הקשה ועל"פ ר' ר' הוא זוכה לכינוי גנאי כזה "עוכר ישראל". ואחרי כל זאת, מאיפה תבוא התשועה לעם ישראל? איפה סבל העם? איפה הגשם המובטח?

⁷ לפחות על זה הסכימו אחאב ואליהו, לכנס את העם. השווה מדרש זה עם מדרשים רבים הדורשים את "פלח הרימון רקתך" אחרת, כגון שיר השירים רבה ד ג: "כפלח הרמון רקתך - ריקניו שבכם רצופין מצות ומעשים טובים כרמון הזה". כשעם ישראל מתקבץ יחד, זה כבר רימון טוב, אפילו אם כל אחד לחוד הוא ריק. נראה שבהסכמה על הכינוס הוויתור היה יותר של אחאב כמלך.

⁸ להסבר פשט הפסוק, לפני כל המדרשים, ראה פירוש דעת מקרא כאן: "משערים שיסודו של משל זה הוא בצירוף של ציפור הפוסחת (דולגת, קופצת) מסעיף אחד באותו ענף לסעיף אחר ואינה יודעת להכריע איזה מהם יהיה לה נח יותר. ולפי זה סעיפים הם ענפי האילן. ורש"י פירש שתי סעיפים - שתי מחשבות מלשון: בשעיפים מחזינות לילה (איוב ד יג) - הרהורים בשעת חזיונות לילה. ויונתן תרגם מלשון פלגון - חלוקים למחלקות וסיעות". ור"ד מבאר שפוסחים הוא מלשון פסח "שאינו יודע באיזו רגל יעמוד". ורלב"ג משלב: "הנה הפסח יטה פעם אל רגלו האחד ופעם אל רגלו השני וכן היו ישראל נוטים על שתי המחשבות פעם יאמינו כי ה' לבדו הוא האלהים ופעם יאמינו כי הבעל הוא האלהים". שים לב שלגבי הבעל אין רלב"ג אומר בלבדו!

⁹ ובמדרש תהלים (בובר) מזמור קיט: "סעיפים שְׁנֵאֵתִי (תהלים קיט קיג) ... מהו סעיפים? כל מי שפורש מדרכיו של הקב"ה ... וכן אליהו אמר: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים. אמר: לא תאחזו החבל בשני ראשים, בחרו לכם היום את מי תעבדו וגו'". זו הדעה השכיחה שאליהו מעמיד את העם לפני צומת דרכים ברורה ותובע הכרעה חדה לכאן או לכאן (האם היה מקבל הכרעה של העם לטובת הבעל?). ראה פירוש אלשיך על הפסוק: "ויאמר אליהם עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים - שאינכם גומרים בלבכם איזו האמת". ופירוש מלב"ם: "כי אתם פוסחים בין שני הרעיונות ואינכם יודעים את מי תעבדו, וזה לא יתכן, כי אין בין שני ההפכים אמצעי, ואם ה' הוא האלהים, אין ממש בבעל, אשר צוה להכריתו ולשקצו. ואם יש ממש בבעל, אין לכם חלק בה'". ואולי כבר קדם יהושע לאליהו כשהוא תובע מהעם, בנאומו בפרק כד, הכרעה ברורה: "בחרו לכם היום את מי תעבדו".

¹⁰ רבי יצחק זאב הלוי סולוביצ'יק, 'הרב מבריסק', בנו של רבי חיים ראש ישיבת וולוז'ין. נולד בבריסק, נפטר בירושלים 1959.

¹¹ ראה ספר העיקרים לר' יצחק אלבו, בפרט מאמר א פרקים יד טו, בו הוא מסביר שההיררכיה של עיקרים, שרשים, ענפים וכו' באה דווקא להקל ולא להחמיר, היינו שלא כל דבר נמנה כעיקר ולכן לא כל עבירה הופכת את העובר עליה לכופר ובלתי מאמין: "אלא שהאמת הוא שאין ראוי שימנה בעיקר ולא בשורש שום מצוה פרטית ממצות התורה. ולזה לא היה ראוי למנות בשורשים ולא בעיקרים שראוי לעבדו ולא לזולתו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, לפי שהיא מצוה בפני עצמה, שהיא לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ולא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו' לא תשתחוה להם ולא תעבדם וגו'. ואין העובר עליה כופר בכל התורה ולא בכל עיקריה, אף על פי שהיא עבירה חמורה מאד, עד שאמרו רבותינו ז"ל עליה שכל המודה בעבודת אלילים ככופר בכל התורה כולה. ככופר אמרו ולא כופר. והרי אחאב עובד אלילים היה ולא היה כופר בעיקרים, שהרי היה מאמין לאליהו ויודע שהגשם נעצר בעבורו בשבועתו ... והיה טועה בעבודת אלילים". ובהמשך דבריו שם: "ואין ספק שאין עונש הכופר בשורש או בעיקר שוה לעובר על מצוה ממצות התורה. שהרי הכותיים כשלא היו יודעים התורה והיו כופרים בה, בלי ספק היו האריות מכלים בהם. וכשלמדום התורה, אף על פי שהיו עובדים עבודת אלילים כמו שהעיד הכתוב על זה היו נצולים מן האריות".

¹² מהסיום "הגר"ח" נראה שהוא מביא דברים בשם אביו, ר' חיים מולוז'ין, אבל הדברים התקיפים האלה ודאי מתאימים לאומרם שהיה, כידוע, אדם קנאי ותקיף. נראה גם שהם משקפים השקפה חרדית ברורה, בגישתה הקיצונית של ימינו (יג העיקרים!) ואין זו בהכרח דעת חז"ל. ודאי לא כולם. (שים לב שהוא עדיין מבחין בין קיום מצוות לאמונה, שם הוא מוכן לקבל חלקיות). באנו כאן לנושא שיתוף האמונה בה' יחד עם אמונות אחרות עליו הרחבנו בדברינו על השיתוף בפרשה זו בשנה האחרת. ושם הראינו את שיטת ר' חגי בשמות רבה מב ג וכן ר' יוחנן בסנהדרין סג א שמלמדים זכות על עם ישראל שבחטא העגל לא עבדו אותו בלבדו, אלא

במדבר רבה פרשת נשא פרשה יד סימן א

"לִי גִלְעָד וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מְעוֹז רֵאשִׁי הַהֹדָה מְחַקְקִי" (תהלים ס ט) - מדבר בארבעה שהקריבו באיסור במה. לי גלעד - אמר האלהים שלא יבא אדם ויהרהר אחר אליהו שמגלעד שהקריב באיסור במה ובנה מזבח בהר הכרמל והקריב עליו קרבן ובית המקדש היה קיים והתורה אסרה עליו, שנאמר: (דברים יב) "הישמר לך פן תעלה עולותיך וגו' כי אם אל המקום וגו' ". אמר הקב"ה: אני הוא שאמרת לי שיעשה כך, שנאמר (מלכים א יח) ובדברך עשיתי הוי לי גלעד.¹³

במדבר רבה פרשת מסעי פרשה כג סימן ט

"בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה כי אתם הרבים" (מלכים א יח כה)¹⁴ - נתקבצו ארבע מאות וחמישים נביאי הבעל וארבע מאות נביאי האשרה ולא יכלו לזיז את רגליו מן הארץ. ראה מה כתוב שם: "ויתנו לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד וינתחוהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד וינתחוהו ואש לא אשים" (שם כג). מה עשה אליהו? אמר להם: בחרו שני פרים תאומים מאם אחת, הגדלים על מרעה אחד, והטילו עליהם גורלות, אחד לשם ואחד לשם הבעל: "ויבחרו להם הפר האחד". ופרו של אליהו מיד נמשך אחריו, והפר שעלה לשם הבעל, נתקבצו כל נביאי הבעל ונביאי האשרה ולא יכלו לזיז את רגליו מן הארץ, עד שפתח אליהו ואמר לו: לך עמהם. השיב הפר ואמר לו לעיני כל העם: אני וחברי יצאנו מבטן אחת, מפרה אחת, וגדלנו במרעה אחד, על אבוס אחד, והוא עלה בחלקו של מקום ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי! אמר לו אליהו: פר פר, אל תירא, לך עמהם ואל ימצאו עליה, שכשם ששמו של הקב"ה מתקדש על אותו שעמי, כך מתקדש עליך. אמר לו: וכך אתה מיעצני?! שבועה איני זו מכאן עד שתמסרני אתה בידם, שנאמר: "ויקחו את הפר אשר נתן להם" (שם כו), ומי נתנו להם? אליהו.¹⁵

מדרש תנחומא (בובר) פרשת קרח - הוספה סימן ג

זהו אחד מג' נביאים שאמרו בלשון הזה, אליהו ומיכה ומשה, ואליהו מהו אמר? "ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה. ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלהים" (מלכים א יח לו-לז).¹⁶ ואם אין אתה עונה אותי, אני אומר: "ואתה הסיבות את

שתפו את הקב"ה עמו. וכן הוא במכילתא דרבי ישמעאל משפטים סוף פרשה יז: "אילולי ששיתפו ישראל שמו של הקב"ה בעבודה זרה, כלים היו מן העולם". בראש המתנגדים שם עומד ר' שמעון בר יוחאי, אבל כאמור יש דעות אחרות. ראה דברינו שם בהרחבה.

¹³ ובהמשך המדרש שם שלושה הנוספים: "גדעון בן יואש שהיה מן מנשה ... שהקריב באיסור במה. א"ר אבא בר כהנא: ז' עבירות עבר גדעון באותה שעה ... יהושע בן נון ... אם בא אדם לומר למה בנה מזבח בהר עיבל כמה דתימא (יהושע ח) אז יבנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל והלא המשכן היה שם ... אמר האלהים אני הוא שאמרת לי שנאמר (דברים כז) ובנית שם מזבח לה' אלהיך מזבח אבנים וגו' ... יהודה מחוקקי זה דוד שבא מיהודה. אם יאמר לך אדם למה הקריב דוד באיסור במה ... אמר האלהים אני הוא שאמרת לי שנאמר והקם לה' מזבח וגו'". מקורות נוספים רבים, כגון ויקרא רבה כב ט, דנים במעשהו של אליהו שהקים מזבח בהר הכרמל ומקשרים זאת לפסוק "בדברך עשיתי" או לפסוק "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קיט קכו) וכן לדין "אליו תשמעון" בפרשת הנביא פרשת שופטים, ספר דברים. ראה למשל ספרי זוטא פרק כז: "עת לעשות לה' הפרו תורתך - אל תהי קורא כן אלא: הפרו תורתך עת לעשות לה' ... בשעה שאמר להם אליהו עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים (מלכים א יח כא) לקיים מה שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. אל תהי קורא כך, אלא הפרו תורתך עת לעשות לה' וכן הלל אומר בשעת המפורין כנס את הרגל דלית קפיץ קני מינייה באתר דלית גוברין השתדל להיות גבר". וסוכמו הדברים באנציקלופדיה תלמודית כרך ח ערך מצות שעה: "המצוה לשמוע לנביא בהוראת שעה לעבור על המצוה, היא דוקא כשעושה לצורך גדר וסייג, כאליהו בהר הכרמל שעשה גדר ותקנה שהשיבם על ידי כן מעבודה זרה והחזיר את העם בתשובה, וכן אמרו: הכל לפי שעה שמע לו, ומשמעו הכל לפי צורך השעה ... יש מהראשונים מפרשים הכתוב: עת לעשות לה' הפרו תורתך, שדרשוהו מסופו לראשו: הפרו תורתך משום עת לעשות לה', שעושי רצונו הפרו תורתך, כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות, כדי לעשות סייג וגדר בישראל לשמו של הקב"ה, ולמידם מכאן שאפשר לדחות קצת מצות דרך הוראת שעה".

¹⁴ אנחנו הולכים צעד אחד אחורה, לדברי אליהו שמתניעים את כל הטקס בהר הכרמל ומציעים את העימות עם כהני הבעל. כדאי מאד לשוב ולקרוא את סדר הדברים במדויק במקרא (מלכים א פרק יח), וכמו כן את מדרש רבה זה בשלמותו בפרשת מסעי דווקא, על הפסוקים: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵיכֶם וְאַבְדֶתֶם אֶת כָּל מִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְאֶת כָּל צְלָמֵי מִסְכֹּתֵיכֶם תֵּאַבְדוּ וְאֶת כָּל בְּמֹתֵיכֶם תִּשְׁמִידוּ" (במדבר לג נב, וראה גם לד ב).

¹⁵ האם אנחנו נזכרים בשני השעירים השווים בקומה ובמראה של יום הכיפורים: אחד לה' ואחד לעזאזל? האם גם כאן יש מין סוג של שיתוף בכל ששם ה' מתקדש לא רק על הקרב לשמו, אלא גם על הכישלון של הצד השני, שלצורך הצגה זו הוא צריך להיות קיים? ואם נחזור לאיסור במה שעשה אליהו יש צד הקלוגם צד החמור במעשהו. הצד הקל, שאמנם בית המקדש היה קיים, אבל המלכות חצויה והוא משרת ונגיש רק לתושבי ממלכת יהודה. בפני תושבי ממלכת ישראל, שם פועל אליהו המקדש חסום ואין להם גישה אליו. המלכות מפנה אותם לעגלי הזהב שעשה ירבעם והציב האחד בבית אל והשני בदन. במצב כזה, הקמת מזבח לה' בהר הכרמל איננה קריאת תיגר על בית המקדש, אלא מקדש מעט והצלה פורתא. אבל יש גם צד חמור במעשהו של אליהו, בכל שהוא גורם בעקיפין להקמת עוד מזבח לבעל. לא רק במה לה' מקים אליהו אלא גורם גם להקמת במה לבעל, הגם שמעשיה נכשלו.

¹⁶ מכאן באה אח"כ קריאת העם הכפולה: "ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים". פשיטא שאליהו לא צווה על כל זאת ומדעתו עשה.

לבם אחורנית" (שם). וכן מיכה מהו אומר לאחאב: "אם שוב תשוב בשלום" (מלכים א כב כח), אף אני אומר: "לא דבר ה' בי (שם). ומשה אף הוא אומר: "אם כמות כל האדם ימותון אלה וגוי", אף אני אומר: "לא ה' שלחני". א"ל הקב"ה: משה, מה אתה מבקש? א"ל משה: רבש"ע, אם בריאה יבא ה' וגוי' (במדבר טז ל). אם בראת פה לארץ מתחילת ברייתו של עולם הרי יפה. ואם לאו, יבא ה' עכשיו פה, א"ל הקב"ה וכך אמרת ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (איוב כב כח).¹⁷

אגדת בראשית (בבור) פרק עז ד"ה [א] ויהי בעלות

"ה' אלהי אברהם יצחק וישראל" - אם אין אתה עושה בזכות האבות, עשה בזכות השבטים, שנאמר: שוב למען עבדיך שבטי נחלתך (ישעי' סג יז). וכן הוא אומר: "ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב" (מלכים א יח לא). ואמר: "היום יודעי" (שם שם לו).¹⁸ הנח לי מה שעשית למצרים, דכתיב: וידעו מצרים כי אני ה' (שמות יד ד), והנח לי מה שעשית לאבותינו, שנאמר: וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם (יחזקאל לו לו), והנח לי מה שאתה עתיד לעשות, שנאמר: והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים (יחזקאל לח כג) - אותה שעה.¹⁹

"כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך" (מלכים א יח לו) - אם אין אתה עושה בשביל אברהם ויצחק ויעקב, עשה להודיע כי עבדך אני. כבר אמרתי להם: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא" (מלאכי ג כג), אם תעשה עכשיו הן מאמינין מה שאתה עתיד לעשות עמדי.²⁰

"ובדברך עשיתי" - על שמך עשיתי. כל אלו האוכלוסין עשו בשביל הבעל, ואני לעצמך, בשביל שמך. אלא בבקשה ממך אל תביישני, מהר ענני, ענני ה' ענני (מלכים א יח לו).²¹ ענני באש, ענני במים, ענני בעולם הזה, ענני לעתיד לבוא, ענני בנביאי הבעל, ענני בנביאי האשרה. ואם תעשה כך, שירה אנו אומרים לפניך, וכן דוד אומר: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה (תהלים קיח כא).²²

¹⁷ וכן הוא במדרש במדבר רבה יח יב ושם גם המשל על השושבין שמאיים על המלך אם לא ינקום את כבוד בתו שהוציאו עליה שם רע: "משל לשושבין בתו של מלך שהיו עדותיה בידו. עמד אחד מן המסובין וקלל את השושבין ואמר: לא היו בתולים לבתו של מלך. עמד השושבין כנגד המלך ואמר לו: אם אין אתה תובע בנפקין שלך ואין אתה מוצא את זה והורגו בפני הכל, אף אני אומר בוודאי שלא נמצאו בתולים לבתו של מלך. מיד אמר המלך: מוטב לי להרוג את זה ולא יוציא השושבין שם רע על בתי". על הפסוק מאיוב המסיים את הדרשה: "ותגזור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור" נאמרו דרשות רבות בשבח הצדיקים שגוזרים והקב"ה מקיים, אך כאן נראה שיש בדברים גם ביקורת סמויה על כך שהצדיק "תופס את הקב"ה" ומכריח אותו כביכול לפעול. ואם לא היה הקב"ה עונה את משה, או היה עושה מעשה אחר ולא בדיוק מה שביקש, האם היה משה מתכחש לשליחותו? הרי פסוק מפורש הוא: "לא תנסו את ה' אלהיכם". (ראה דברינו **לא תנסו** בפרשת ואתחנן). והגדיל מכולם לעשות אליהו שאמר: "אתה הסיבות את לבם אחורנית" עוד לפני שירדה האש, עוד לפני שהקב"ה ענהו. ואכן, במקום אחר נחשב אליהו כמי שמטיח דברים כלפי השכינה. ראה מסכת ברכות לא ב: "ואמר רבי אלעזר: חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר: ותתפלל על ה' - מלמד, שהטיחה דברים כלפי מעלה. ואמר רבי אלעזר: אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: ואתה הסיבות את לבם אחורנית. אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו - דכתיב: ואשר הרעתי (מיכה ד). היינו שהקב"ה מודה שהוא הרע. ולא ברור מה עניין מיכה לאליהו.

¹⁸ אליהו דורש תשובה כאן ועכשיו. ראה דברים רבה פרשת ואתחנן פרשה ב סימן ז: "מהו בכל קראנו אליו? אמרו רבנן: יש תפלה שנענית לארבעים יום ... ממשה דכתיב ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו'. ויש תפלה שנעשית לכ' יום ... מדניאל ... ויש תפלה שנענית לשלשה ימים ... מיונה ... ויש תפלה שנענית ליום אחד. ממי את למד? מאליהו דכתיב: ויגש אליהו הנביא ויאמר ... היום יודע וגו'". רק סמוך לשקיעה בעלות המנחה נענה אליהו כנזכר במסכת ברכות שנביא להלן.

¹⁹ כך נראה לנו לפסק את המדרש. עכשיו, ברגע זה, אני דורש תשובה, אומר אליהו. תשועות העבר והבטחות העתיד לא עוזרות לי. אני צריך שתראה את גדולתך וכוונתך כאלו עכשיו לעיני הקהל הזה, הדור שלי. הדברים מזכירים את דברי משה הדורש הצלה מיד, ראה דברינו **אותם הנתונים תחת הבנין** בפרשת שמות. וגם את תלונת גדעון: "וְאֵיךָ כָּל נַפְלֵאֲתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ" (שופטים ו יג) וכן הוא בתהלים פרק מד ובפרט פסוק ב שם: "אֱלֹהִים בְּאֲזִינֵנוּ שְׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ פֶּעַל פְּעֻלָּת בְּיַמֵּי קְדָם"; ודרשת הסיפור על רבא שהתפלל לגשם המושחת על פסוק זה בגמרא תענית כב ב: "שלחה ליה לרבא: כוין דעתך ובעי רחמי מיתרא. בעי רחמי ולא אתי מיטרא. אמר לפניו: רבונו של עולם! אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיה בימי קדם, ואנו בעינינו לא ראינו! אתא מיטרא עד דשפוך מרזבי דצפורי לדיגלת".

²⁰ פסקה קודם אומר המדרש "הנח מה שעשית לאבותינו ... הנח מה שאתה עתיד לעשות", מעניין אותנו התשועה כעת, אבל הרי אי אפשר לנתק את דמותו של אליהו מהישועה לעתיד והישועה כאן ועכשיו תיתן גם כח אמונה להבטחות העתיד. ואי אפשר גם להתנתק מההיסטוריה, מתשועות העבר, מהאבות. ועל זכות האבות ומקומם כאן, נראה בהמשך. ההווה היהודי לעולם אינו עומד בפני עצמו.

²¹ ראה מסכת תענית ז א שענני - לשון צעקה היא. ומי שענה לאליהו בהר הכרמל הוא יעננו, הוא מסדר תענית על גשמים.

²² שירה שאמרו אליהו ובני ישראל לא מצאנו. אדרבא, השווה את הפסוקים בהפטרנו: "וְתַפֵּל אֶשׁ ה' וְתֹאכַל אֶת הָעֵלָה וְאֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הָעֶפְרָי וְאֶת הַמִּים אֲשֶׁר בַּתְּעֵלָה לַחֲכָה: וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" עם הפסוק בפרשת שמיני (ויקרא ט כד): "וְהֵצֵא אֶשׁ מִלִּפְנֵי ה' וְתֹאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֵלָה וְאֶת הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְדּוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם". וגם הגשם טרם בא רק אש אשר ליכחה את המים (נראה שלא הייתה בצורת גמורה) ואין שירה אלא על פדות והצלה. טרם ראינו את הבטחת ה' לאלהיו: "לך והראה אל אחאב ואתנה מטר". שירה (עדיין) לא, אבל תפילת המנחה מקבלת כאן חיזוק גדול לשעתו ולדורות ומתקשרת מכאן ואילך עם מעמד אליהו בהר הכרמל. ראה המדרשים הרבים על "כעלות המנחה" כגון במדבר רבה יג סימן ד: "כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים גו'. וכי בכל מקום מקריבים קטורת ומנחה לשם הקב"ה? אלא בכל מקום שישראל עומדים ומתפללים תפלת מנחה, עליה נאמר מנחה כמשמעו. ואומר (מלכים א יח) ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא".

מסכת ברכות דף ו עמוד ב

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר: בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו'.²³ ענני ה' ענני; ענני - שתד אש מן השמים, וענני - שלא יאמרו מעשה כשפים הם.²⁴

ויקרא רבה פרשה לו, סימן ו

גופא: עד אימתי זכות אבות קיימת? ר' תנחומא אמר רב בשם ר' חייא הגדול: עד יהואחז, שכתוב: "ויוחן ה' אותם וירחמם... למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב... ולא השליכם מעל פני עד עתה" (מלכים ב' כב, כג) - "עד עתה" זכות אבות קיימת.²⁵ ר' יהושע בן לוי אמר: עד אליהו שכתוב: "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר: ה' א-להי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה א-להים בישראל" (מלכים א' יח, לו).²⁶

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח סימן ל

"גוי וקהל גוים יהיה ממך" (בראשית לה יא)²⁷ - בישרו שעתידין בניו להיות מזבחים באשרה כגויים. אימתי? בימי אליהו. מה כתיב: "וירפא את מזבח ה' ההרוס" (מלכים א' יח ל) - שריפא אותן והביאן לדרך הטובה, שעשה להם כל אותן הנסים.²⁸ כיון שראו אותו מה אמרו: ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים (שם שם לט). בעולם הזה על ידי שהיתה ע"ז מצוי אמרו: ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים, אבל לעולם הבא כשימלוך הקב"ה עלינו ועל כל ישראל אומרים: והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד ט).²⁹

"וְאֵלֵיהוּ עָלָה אֵל רֹאשׁ הַכְּרָמֶל וַיְגַהֵר אֶרְצָה וַיִּשֶׁם פָּנָיו בֵּין בְּרָכָיו ... וַיְהִי בְּשִׁבְעֵית וַיֹּאמֶר הִנֵּה עָב קִטְנָה כְּכַף אִישׁ עָלָה מִיָּם וַיֹּאמֶר עָלָה אָמַר אֶל אַחָב אֲסֹר וְרָד וְלֹא יַעֲרַכְהָ הַגִּשְׁמִים".³⁰

²³ בעלות המנחה אצל אליהו ו"כעלות המנחה" אצל אלישע תלמידו במלחמת יורם בן אחאב יחד עם יהושפט מלך יהודה כנגד מואב: "ויהי בבקר פגלות המנחה והנה מיס באים מדרך אדום ותפלא הארץ את המים" (מלכים ב' ג כ).

²⁴ ולהלן במסכת ברכות ט ב: "אמר רבי אבהו: למה אמר אליהו ענני שתי פעמים? מלמד שאמר אליהו לפני הקב"ה: רבונו של עולם! ענני - שתד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, וענני - שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם, שנאמר: ואתה הסיבות את לבם אחורנית". הסיסום הוא מפתיע: אם הסיבות את ליבם להאמין בבעל, אנה הסב את ליבם כעת להאמין בך (ובי) ובה בעת תסיח דעתם שלא יתפתו לחשוב שהפלא של הורדת האש הוא מעשה כשפים! האמונה היא הליכה על חוט דק עד למאד.

²⁵ כבר הבאנו מדרש זה בדברינו [זכות אבות](#) בפרשת בחוקותי וכאן רק נביא את הצריך לעניינינו.

²⁶ מה ההוכחה מכאן שזכות אבות תמה? ראשית, כנראה מהמילים "היום יודע" - היום ולא לאחר מכן. שנית, לאור כל מה שראינו במעשיו החריגים של אליהו בהר הכרמל, בניית הבמה, "הכפיה" על הקב"ה להוריד אש מן השמים (ראה שמות רבה כט ט שאליהו גם "כפה" על הקב"ה להדמים את העולם), הטענה הקשה שהקב"ה הסב את לב העם שנחשבת כהטחת דברים כלפי שמיא, המעשה הפלאי שעשוי עוד להתפרש ככשפים, בכל אלה אולי "מיצה" אליהו את זכות האבות עד תומה. עכ"פ לאחר שחיסת נביאי הבעל אליהו מתפלל לגשם בלי להזכיר את האבות ובלי להסתמך על הנס שכבר נעשה לו קודם. להלן נראה את הפסוק: "ואליהו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו". אומר על כך מדרש ויקרא רבה בפרשת אמור (פרשה לא סימן ד): "למה פניו בין ברכיו? אלא אמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אם אין לנו זכות הבט לברית". הנה, אליהו עצמו, מיד לאחר שחיסת כהני הבעל והורדת האש מהשמים, פועל שלא מכוח זכויות, אלא מכוח הברית והמצוות. ראה שוב בדברינו [זכות אבות](#) בפרשת בחוקותי שם הבאנו את שיטת רבינו תם שזכות אבות תמה, אבל ברית אבות לא תמה. ואליהו הוא כידוע מלאך הברית.

²⁷ ברכת הקב"ה ליעקב בחזרתו לארץ, בבית אל, לאחר הוספת שם ישראל לו בפעם השנייה.

²⁸ כאן אנו נתקלים בבעיה נוספת. הייתכן שאליהו בסך הכל מחדש מקום בו הייתה עבודת ה' קדומה, היה מזבח בהר הכרמל כבר קודם? המדרש מחליק את הנושא וממשיך את המזבח שבנה אליהו לרפואה ויציאה מההרס של בית אחאב ועבודת הבעל. כך גם באגדת בראשית (בובר) פרק פ: "כמגדל דוד צוארך, זה מזבח שבנה, שנאמר: וירפא את מזבח ה' ההרוס - שהיה אותו המזבח רפואה לישראל". אך רש"י מתייחס לנושא ואומר: "וירפא את מזבח ה' ההרוס - בנה מזבח והזכיר לישראל להיות מזבח ה' עולה על לבם ושגור בפיהם שהיה הרוס ונפגד ובטל שמו והזכרתו מפי כל י' השבטים כך שמעתי פשוטו. ומדרשו שמעתי ששאל בנה מזבח בהר הכרמל וזהו שאמר (שמואל א טו יב) בא שאל הכרמלה והנה מצבי לו יד ולהלן (בראשית ל"ג כ) הוא אומר ויצב שם מזבח. ומלכי ישראל הרסו כל המזבחות והבמות שבארצם שנעשה לשם שמים ובנה אליהו מזבח זה של שאלו שהיה הרוס". ראה גם רד"ק על הפסוק שמרחיב.

²⁹ אלוהות שמש גם לשון קודש וגם לשון כללית של תוקף חוזק ומלכות. ראה: "אלהי אברהם ואלהי נחור" (בראשית לג נג), "כי ה' אלהיכם הוא אלהי האבות ואבותי האבות" (דברים יז) וכן רבים. בהצהרה "ה' הוא האלהים" יש עדיין צליל דומה. ה', שם הויה, הוא האלוהות האמיתית, הוא מעל לכל. מעל לכל מה? ראה המדרשים (שכרע נעלמו מעינינו) שסופם של ישראל שחזרו לעבוד עבודה זרה אחרי מעמד הר הכרמל, נשגב ככל שהיה, ועובדה שאליהו נאלץ לברוח למדבר. ראה שוב בדברינו [אליהו בהר חורב](#), רק בהצהרה של זכריה שתתקיים לעתיד לבוא: "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" תהיה האמונה הזכה והבלבדית. השווה עם קריאת שמע שאנו אומרים פעמיים בכל יום: "שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד", עונה זכריה: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", שם הויה נטו בלי אלוהות כלל.

³⁰ נראה שרק כאן מקיים אליהו את צו ה' "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה" ותרווה מבצורת קשה של שלוש שנים. ראה פירושי רש"י ורד"ק על הפסוק. וגם לשיטתם, לא מיד נענה אליהו לתפילתו על הגשם, רק בפעם השביעית: "ויאמר אל נערו עלה נא הבט דרך ים ועל יבט ויאמר אין מאומה ויאמר שב שבע פעמים". ובמדרש ויקרא רבה בפרשת אמור (פרשה לא סימן ד):

גמרא זבחים דף קב עמוד א

א"ר ינאי: לעולם תהא אימת מלכות עליך, דכתיב: "וירדו כל עבדיך אלה אלי" ואילו לדידיה לא קאמר ליה.³¹
רבי יוחנן אמר, מהכא: "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב" (מלכים א יח).³²

פסיקתא רבתי פסקא ד - ויקח אליהו

"ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים וכו' " - כך פתח ר' תנחומא בי ר' אבא: "ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים (הושע יב יד) - זה משה. "ובנביא נשמר" (שם) - זה אליהו, אתה מוצא שתי נביאים עמדו להם לישראל משבטו של לוי: משה ראשון ואליהו אחרון.³³ ... ואת מוצא שמושה ואליהו שוין זה לזה בכל דבר. משה נביא אליהו נביא. משה נקרא איש האלהים ואליהו נקרא איש האלהים ... משה כינס את ישראל להר סיני ואליהו כינס להר הכרמל. משה ביער עובדי ע"ז "שימו איש חרבו על יריכו" ואליהו ביער ע"ז ותפש נביאי הבעל ושחטם. משה קנאי "מי לה' אלי" ואליהו קנאי "ויאמר אליהו לכל העם גשו נא אלי ... משה כשנתפלל על ישראל תפש זכות אבות: "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" וכן אליהו: "ה' אלהי אברהם יצחק וישראל". משה קיבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" ואליהו קבלו על ידו אהבתו של מקום שנאמר "ה' הוא האלהים" ... משה הוריד את האש ואליהו הוריד את האש. משה כשהוריד את האש היו כל ישראל עומדים ורואין אותה "וירא כל העם וירונו" ואליהו "וירא כל העם ויפלו על פניהם".³⁴

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: הארכנו יתר על המידה ועדיין לא מיצינו. הרוצה להרחיב ולהעמיק בדמותו של אליהו בכלל, מעשיו בכרמל ובהר חורב בפרט, מופנה לספרו של הרב אלחנן סמט, פרקי אליהו (מכון מעליות תשס"ג), ממנו שאבנו גם אנו מלוא החופניים. ראה [קטעים מהספר באתר דעת](#).

³¹ למה פניו בין ברכיו? אלא אמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אם אין לנו זכות הבט לברית". וכבר הארכנו לדון בתפילה זו של אליהו בדברינו [תפילות לגשם במקרא](#) בשמיני עצרת והשוונו אותה לתפילת חוני המעגל ואחרים.

³² שמושה שומר על כבודו של פרעה. עבדיך ירדו אלי, אבל אתה לא.

³³ אחרי כל מה שעשה אחאב לאליהו שרדף אותו בכל ממלכת ישראל ואף בשכנותיה (כדברי עובדיה בהפטרתו: "ח' ה' אֱלֹהֶיךָ אִם יֵשׁ גוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא שָׁלַח אֱדָנִי שָׁם לְבַקֵּשׁךָ וְאָמְרוּ אֵין וְהַשְׂבִּיעַ אֶת הַמַּמְלָכָה וְאֶת הַגּוֹי כִּי לֹא מִצְאָאָה"), אחרי שכינו זה את זה "עוכר ישראל", אחרי החיזיון בכרמל בו יצא אליהו מנצח, אחרי כל זה, הוא רץ לפני מרכבתו של אחאב בעוד הגשם שזה עתה התפלל עליו, עומד לרדת בכל רגע. כל הדרך הוא רץ מהר הכרמל על בואכה יזרעאל (40 ק"מ?). מספרים על רב חסידי שנכנס לבית המדרש ומוצא את חסידי לומדים ודורשים בפרק חלק ה' באותם רשעים ובהם אחאב שאין להם חלק לעולם הבא (מסכת סנהדרין קב) והפליגו לדרוש ברשתו "אין לך כל תלם ותלם בארץ ישראל שלא העמיד עליו אחאב עבודה זרה" ועוד. ניגש אליהם הרב ואמר להם: התדעו שאחאב גדול מרבכם! תמהו החסידים ושאלו: הכיצד? ענה להם הרב: הלוא אם אומר לכם שאמש היה לי גילוי אליהו, ודאי הייתם מתפעלים כמה גדול רבנכם (ורצים לספר לחסידים מהחצר השנייה...). ואילו אחאב ראה את אליהו כמעט יום יום ודיבר אליו פנים אל פנים. זאת ועוד, אתם רצים לפני מרכבתי ואני ודאי לא במדרגת אליהו ואילו רץ לפני מרכבת אחאב!

³³ ככתוב בפסוק החותם את ספר מלאכי אחרון הנביאים: "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו'".

³⁴ נסיים במה שפתחנו, ענייני ההפטרות. פסיקתא זו נמצאת, בסדר השנה, על חנוכה. מאיר איש שלום, עורך הפסיקתא רבתי משער שמנהג ארץ ישראל הקדום היה לקרוא את אליהו בהר הכרמל בראש חודש טבת שחל בשבת חנוכה. בפשטות, בשל הדמיון לקנאות מתניהו ובניו. ואילו אנו מציעים את הקרש בין עובדי הבעל והמתיוונים. המלחמה היא פנימית ולא חיצונית. מתניהו כאלהו דורש מהעם לבחור בין דרך האמונה בה' ובין התבוללות רוחנית (שסופה גם התבוללות ממש) ונהירה אחרי עבודה זרה: עבודת הבעל בבית ראשון, תרבות יוון בבית שני: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים". מאבק שמלווה את תולדות האמונה הישראלית-יהודית למן תחילתה ועד ימינו. מעשים גדולים חד-פעמיים כמעשה משה בעגל, מעשה אליהו בהר הכרמל וגם הנפת נס המרד בידי מתניהו, הם הירואיים וחשובים ומשמשים סמל לדורות. אבל המאבק בעבודה זרה ובהתבוללות רוחנית-תרבותית הוא ארוך ומתמיד ויום-יומי. נראה שגם בימינו.